

حوزه مسئولیت متصدی حمل و نقل دریایی

در حقوق ایران و کنوانسیون‌های رتردام ۲۰۰۹ و بروکسل ۱۹۲۴

مؤلف:

هاجر صیادی

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق تجارت بین‌المللی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دامغان

برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد هاجر صیادی

سرشناسه	صیادی، هاجر، ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدیدآور	حوزه مسئولیت متصدی حمل و نقل دریایی در حقوق ایران و کنوانسیون‌های رتردام ۲۰۰۹ و بروکسل ۱۹۲۴ / مولف هاجر صیادی.
مشخصات نشر	تهران، کتاب آوا، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	ط، ۱۴۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۲۲-۶ : ۹۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	کنوانسیون رتردام، Rotterdam Convention / کنوانسیون بروکسل: (۱۹۳۴ م=۱۳۰۳)، Brussels Convention / قانون دریایی، Maritime law / حمل و نقل دریایی، Shipping / قانون دریایی- ایران، Maritime law-Iran
رده‌بندی کنگره	۳۹۵-۱۳۹۵ / ۱۱۵۰ K
رده‌بندی دیویی	۴۳/۰۹۱
شماره کتابشناسی ملی	۴۵۸۰۰۰۱

حوزه مسئولیت متصدی حمل و نقل دریایی در حقوق
ایران و کنوانسیون‌های رتردام ۲۰۰۹ و بروکسل ۱۹۲۴

انتشارات کتاب آوا

مؤلف:	هاجر صیادی
ناشر:	کتاب آوا
نوبت چاپ:	اول ۱۳۹۵
شمارگان:	۱۰۰۰ نسخه
قیمت:	۹۰۰۰۰ ریال
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۳۴۶-۳۲۲-۶

نشانی دفتر مرکزی: انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، بن‌بست حقیقت، پلاک ۴، طبقه ۲، واحد ۴
شماره‌های تماس: ۶۶۹۷۴۶۴۵ | ۶۶۹۷۴۱۳۰ | ۶۶۴۰۷۹۹۳ | دورنگار: ۶۱۱۵۸ ۰۶

www.avabook.com avabook_kazemi@yahoo.com

فروشگاه کتاب آوا: اسلام‌شهر، خیابان صیاد شیرازی، روبروی دانشگاه آزاد اسلامی، جنب دادگستری
تلفن: ۵۶۳۵۴۶۵۱

هرگونه تکثیر این اثر از طریق ارسال یا بارگذاری فایل الکترونیکی، با جاب و نشر کاغذی آن بدون مجوز ناشر، به هر شکل، اعم از فایل، سی‌دی، افست، ریسوگراف فتوکپی، زیراکس یا وسایل مشابه، به صورت متن کامل یا صفحاتی از آن، تحت هر نام اعم از کتاب، راهنما، جزوه، یا وسیله کمک آموزشی، در فضای واقعی یا مجازی، و همچنین توزیع، فروش، عرضه یا ارسال اثری که بدون مجوز ناشر تولید شده، موجب پیگرد قانونی است.

فهرست مطالب

چکیده	۹
مقدمه	۱۱

فصل اول

تشریح مفاهیم و کلیات	۱۳
مبحث اول: مفهوم مسئولیت مدنی و مبنای آن	۱۳
گفتار اول: تعریف مسئولیت مدنی	۱۳
گفتار دوم: مبنای نظری مسئولیت مدنی	۱۷
بند اول: نظریه تقصیر	۱۷
بند دوم: نظریه خطر	۱۹
بند سوم: نظریه مختلط	۲۱
بند چهارم: نظریه تضمین حق	۲۱
گفتار سوم: آثار مسئولیت مدنی	۲۲
بند اول: جبران خسارت وارده	۲۲
بند دوم: دعوی جبران خسارت	۲۴
مبحث دوم: ماهیت متصدی حمل و نقل دریایی	۲۶
گفتار اول: متصدی حمل و نقل قراردادی	۲۶
گفتار دوم: مفهوم «متصدی حمل و نقل واقعی» و «طرف اجرا کننده دریایی»	۲۸
گفتار سوم: نحوه تشخیص هویت متصدی باربری	۳۰
مبحث سوم: مفهوم قرارداد حمل و نقل دریایی	۳۴
گفتار اول: تعریف قرارداد حمل و نقل	۳۴
گفتار دوم: قرارداد حمل مسافر	۳۶
مبحث چهارم: اسناد حمل و نقل دریایی	۳۷

- گفتار اول: تعریف بارنامه دریایی ۳۷
- گفتار دوم: ویژگی‌های بارنامه دریایی ۳۸
- گفتار سوم: «سند حمل و نقل» و «سند حمل و نقل الکترونیکی» مذکور در کنوانسیون ۴۰
- رتردام ۴۰
- مبحث پنجم: منابع بین‌المللی حقوق حمل و نقل دریایی ۴۲
- گفتار اول: کنوانسیون لاهه ۱۹۲۴ و پروتکل الحاقی کنوانسیون لاهه - ویزی ۱۹۶۸ ..... ۴۲
- بند اول: تاریخچه ۴۲
- بند دوم: حیطه اعمال و استثنائات کنوانسیون لاهه - ویزی ۴۴
- گفتار دوم: کنوانسیون هامبورگ ۴۵
- بند اول: تاریخچه ۴۵
- بند دوم: علم اجرا ۴۶
- گفتار سوم: کنوانسیون رتردام ۲۰۰۵ ..... ۴۷
- بند اول: تاریخچه ۴۷
- بند دوم: قلمرو اجرای مقررات رتردام ۴۸
- بند سوم: حیطه اعمال ۵۰

فصل ۱۰

- ماهیت و مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل دریایی و موارد عافیت از مسئولیت ۵۳
- مبحث اول: مسئولیت متصدی حمل و نقل ۵۳
- گفتار اول: ماهیت تعهد ایمنی و سیستم‌های مختلف مسئولیت متصدی حمل و نقل ۵۳
- بند اول: تعهد ایمنی متصدی، به عنوان تعهدی به وسیله ۵۴
- بند دوم: تعهد ایمنی متصدی به عنوان تعهدی به نتیجه ۵۵
- بند سوم: سیستم‌های مختلف در مسئولیت مدنی متصدی حمل و نقل ۵۵
- گفتار دوم: مبنای مسئولیت متصدی حمل در مقررات ایران و کنوانسیون‌های سه گانه ۵۶
- بند اول: مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در فقه، قانون مدنی و قانون تجارت ایران ۵۶
- بند دوم: مبنای مسئولیت در مقررات لاهه - ویزی و قانون دریایی ایران ۶۰
- بند سوم: مبنای مسئولیت در مقررات رتردام ۶۴
- مبحث دوم: موارد عافیت متصدی حمل و نقل از مسئولیت ۶۹
- گفتار اول: عافیت از خسارات در جریان حمل معمول کالا ۶۹

بند اول: مسئولیت متصدی نسبت به خسارت ناشی از عدم قابلیت دریانوردی و تقصیر در اداره کشتی.....	۶۹
بند دوم: خسارات ناشی از آتش سوزی در کشتی.....	۷۷
بند سوم: خسارت ناشی از قوه قاهره.....	۷۹
بند چهارم: خسارت ناشی از علل مربوط به خود کالا یا عمل فرستنده.....	۸۰
گفتار دوم: معافیت‌های مسئولیت متصدی نسبت به انواع خاص حمل.....	۸۹
بند اول: حمل حیوانات زنده.....	۸۹
بند دوم: حمل کالا روی عرشه.....	۹۰
بند سوم: حمل کالای خطرناک.....	۹۳

فصل سوم

بررسی حدود مسئولیت بند دی حمل و نقل دریایی.....	۹۵
مبحث اول: شرایط و نحوه جبران خسارت.....	۹۵
گفتار اول: زیان‌های قابل جبران در محاسبه خسارت.....	۹۶
بند اول: زیان‌های قابل جبران.....	۹۶
بند دوم: روش محاسبه غرامت.....	۹۹
گفتار دوم: اصل محدودیت مسئولیت در جبران خسارت.....	۱۰۴
بند اول: مفهوم محدودیت مسئولیت.....	۱۰۴
بند دوم: شرایط و میزان محدودیت مسئولیت متصدی در کانتینرهای سه گانه.....	۱۰۵
بند سوم: محدودیت مسئولیت کارکنان متصدی حمل.....	۱۱۵
مبحث دوم: اقامه دعوی جبران خسارت.....	۱۱۷
گفتار اول: طرفین دعوی.....	۱۱۷
بند اول: خواهان دعوی.....	۱۱۷
بند دوم: خواننده دعوی.....	۱۲۰
گفتار دوم: مرور زمان طرح دعوی و دادگاه صالح برای طرح دعوی.....	۱۲۵
بند اول: مرور زمان.....	۱۲۵
بند دوم: دادگاه صالح.....	۱۲۷
نتیجه‌گیری.....	۱۲۹
پیشنهادهای.....	۱۳۴
منابع.....	۱۳۵

چکیده

حمل و نقل دریایی یکی از مهمترین مباحث حقوقی می باشد و یکی از موضوعات اصلی آن مسئولیت متصدی حمل و نقل می باشد. در ۱۱ دسامبر ۲۰۰۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد «کنوانسیون راجع به قراردادهای حمل بین المللی کالا به طور کلی و جزئی» را به تصویب رساند. این کنوانسیون به دلیل برگزاری مراسم امضای آن در ۲۳ سپتامبر ۲۰۰۹ در بندر رتردام، به عنوان مقررات رتردام نیز شناخته می شود. کنوانسیون «رتردام» مبنای مسئولیت متصدی را فرض مسئولیت قرار داده و موارد معافیت از مسئولیت متصدی را برشمرده و نیز تصریح کرده است که متصدی باید برای رهایی از مسئولیت، علت حادثه و زیان وارده به کالا را مشخص سازد. کنوانسیون رتردام همچنین با اتکال شیوهء درب به درب برای حمل کالا، ترویج اسناد الکترونیکی و تعبیه قراردادهای حجمی افق های جدیدی را در حمل دریایی کالا گشوده است. مقررات رتردام ضمن خودداری از الزامات کنوانسیون هامبورگ، نقاط قوت آن را حفظ نموده و سعی کرده است که به نفع کنوانسیون بروکسل «مقررات لاهه» را برطرف سازد. در ایران نیز، قانون دریایی مصوب شهریور ۱۳۴۳ نیز با مختصر تفاوت برگردان معاهده بروکسل است. مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در هر یک از این سه کنوانسیون، در عین اینکه بر زمینه تقصیر قرار گرفته است، متفاوت است. در این کتاب دریافتیم در خصوص مبنای مسئولیت متصدی حمل و نقل در مقررات لاهه و به تبع آن قانون دریایی ایران اختلاف نظر وجود دارد و اکثراً معتقدند بر فرض تقصیر استوار شده است. از حیث مسئولیت

متصدی و معافیت‌های آن، کنوانسیون لاهه و قانون دریایی ایران، معافیت‌ها را در ۱۷ مورد احصا نموده بودند، اما مقررات رتردام بار دیگر به احصای موارد معافیت پرداخت و در عین حال، معافیت از تقصیر در دریانوردی و اداره کشتی را لغو نمود.

کلید واژه‌ها: مسئولیت مدنی، حمل و نقل دریایی، متصدی حمل و نقل، کنوانسیون بروکسل، کنوانسیون رتردام، حقوق ایران

www.ketab.ir

مقدمه

حمل از طریق دریا از اهم مسائل مرتبط با حقوق دریایی می باشد و در این میان، مباحث مرتبط با مسئولیت متصدی حمل، از جایگاه ویژه ای برخوردار است. حمل و نقل دریایی به عنوان به صرفه ترین نوع حمل کالا در کنار سایر ویژگی های منحصر به فردش، نقش پررنگی را در توسعه تجارت بین المللی دارد. نظام مسئولیت در حمل و نقل دریایی در سراسر جهان کنوانسیون ها دارای تفارقات جدی است. اینکه مسئولیت متصدی حمل و نقل به وسیله کشت یا به نتیجه و یا در شکلی مختلط برقرار گشته است وضعیت حقوقی متصدی را متفاوت می گرداند. به طور کلی چهار نظام مسئولیت در معاهدات بین المللی و حقوق داخلی با تصور دانسته اند: مسئولیت مبتنی بر تقصیر، مسئولیت مبتنی بر فرض تقصیر، مسئولیت مبتنی بر فرض مسئولیت و مسئولیت محض. باید دید نظر هر یک از کنوانسیون های بین المللی و حقوق ایران که این تحقیق قصد بررسی آنها را دارد به چه سمتی می رسد. بنابراین مسأله اساسی اینست که مبنا و حدود مسئولیت متصدی حمل را عمل دریایی و موارد عدم آن، مطابق قواعد معاهده های رتردام و بروکسل چیست و حقوق ایران در این باره چه قاعده ای داشته و به چه نحوی از قواعد بین المللی تبعیت می کند؟